

Byzanz, Wiesbaden 1982, αρ. 192), αν και πρόσφατα ο Σπ. Τρωιάνος (*Οι πηγές του βυζαντινού δικαίου*, β' έκδοση, Αθήνα-Κομοτηνή 1999, σσ. 123-125, ιδίως 124), γράφει ότι «με βάση το περιεχόμενο των ρυθμίσεων, ιδίως μάλιστα των ποινικών, αλλά και το ύφος των σχετικών κειμένων, μπορεί ευπρόσωπα να υποστηριχθεί, ότι η συλλογή καταρτίστηκε μετά το «Γεωργικό Νόμο», πιθανότατα δε μετά και την Εκλογή (των Ισαύρων)».

Στη σημαντική αυτή μονογραφία του ο Δ. Λέτσιος προβάλλει και συζητεί όλα τα σημαντικά προβλήματα γύρω από το έργο, τη χρονολόγησή του και τη μεγάλη επίδραση που άσκησε στη μεταγενέστερη νομολογία, βασισμένος σε μια πλούσια βιβλιογραφία πηγών και βοηθημάτων (σσ. 15-37). Ελπίζεται ότι το «Ινστιτούτο Αιγαίου» θα προβεί και σε ελληνική της έκδοση, για να καταστεί ευρύτερα γνωστή και στην Ελλάδα.

Α. Σαββίδης

Μιχαήλ Κριτοβούλου (ιστορικού της Αλώσεως), *Βυζαντίου Άλωσις (Ευγγραφή ιστοριών Α' 17,1-72,3)*, πρόλογος - εισαγωγικό μελέτημα για τον Μ. Κριτόβουλο - απόδοση κειμένου - πρόσθετα στοιχεία: Φάνης Καλαϊτζάκης, Αθήνα, εκδόσεις Δημιουργία, 1999, σσ. 191.

Ο τόμος αυτός συμπεριλαμβάνεται στη σειρά «*Μελέτες για τη βυζαντινή και μεταβυζαντινή ελληνική ιστορία*» (αρ. 19) των εκδόσεων Δημιουργία και ακολουθεί την έκδοση - νεοελληνική απόδοση του σχετικού με την Άλωση του 1453 αποσπάσματος από τις «Αποδείξεις ιστοριών» του Λαονίκου Χαλκοκονδύλη από τον Ν. Νικολούδη (βλ. σχετικά *Βυζαντινά* 18, 1998, σ. 349). Προσεχώς στα πλαίσια της ίδιας σειράς προγραμματίζονται και τα αντίστοιχα κείμενα των Γεωργίου Σφραντζή και Δούκα (για τα οποία βλ. πρόχειρα τη χρηστική νεοελληνική απόδοση [«μετάφραση», sic] των Βασ. Πελασγίτη και Γ. Κορδά, με πρόλογο του Απ. Δασκαλάκη, Φραντζή-Δούκα, *Το Χρονικό της Αλώσεως*, εκδ. Πάπυρος Press, Αθήνα 1971.

Ο Μιχαήλ Κριτόβουλος (η σχετική μ' αυτόν βιβλιογραφία στον Η. Hunger, *Βυζαντινή λογοτεχνία*, Β', Αθήνα 1992, σσ. 359-364, ιδίως 363-364), αριστοκρατικής καταγωγής χρονικογράφος του 15ου αιώνα με καταγωγή από την Ίμβρο (περίπου 1400 - περίπου 1468), συγκαταλέγεται (μαζί με τους Σφραντζή, Δούκα και Χαλκοκονδύλη) στις τέσσερις κύριες αφηγηματικές πηγές για την Άλωση του 1453. Στο έργο του «*Ευγγραφή ιστοριών*», κατά μίμηση του αρχαιοπρεπούς ύφους του Θουκυδίδη, εξετάζει σε πέντε βιβλία την περίοδο 1451-1467 μ.Χ. Το έργο είναι αφιερωμένο στον Οθωμανό κατακτητή της Πόλης, σουλτάνο Μωάμεθ Β' τον «Πορθητή» (1451-1481), του οποίου ο

Κριτόβουλος υπήρξε πιθανότατα γραμματέας. Μια από τις θεωρούμενες σημαντικότερες πηγές για την πτώση της έδρας του Βυζαντίου το 1453, το έργο του αποτελεί στην ουσία πανηγυρικό λόγο και εγκώμιο του «βασιλέως» Μωάμεθ (έτσι αναφέρεται από τον Κριτόβουλο ο «Πορθητής»), ενώ επίσης παρέχει χρήσιμα στοιχεία για τα τελευταία χρόνια των Μεγαλοκομνηνών του Πόντου, πριν από την τελική πτώση του 1460-1461 (βλ. σχετικά Α. Σαββίδης - Στ. Λαμπάκης, *Γενική βιβλιογραφία περί του βυζαντινού Πόντου ...*, Αθήνα 1992, σ. 49), για τις επιχειρήσεις των Οθωμανών κατακτητών για ενσωμάτωση του ελλαδικού χώρου, καθώς και για τις επιχειρήσεις τους κατά των βαλκανικών λαών (βλ., μεταξύ άλλων, Zinaida Udaltsova, «Vizantijskij istorik Kritovul o zužnyh slavnjanah i drugih nadodoh Balkanskog poluoostrova v XV v.», *Vizantijskij Vremennik* 4, 1951, 91-121 και R. McNally, «The 15th-century MS. of Kritoboulos of Imbros as a historical source for the History of Dracula», *East European Quarterly* 21, 1987, 3-13).

Στην εδώ παρουσιαζόμενη επιμελημένη έκδοση-απόδοση από τον Φ. Καλαϊτζάκη, φιλόλογο-ιστορικό που εκπονεί διδακτορική διατριβή στο Πανεπιστήμιο Αθηνών με θέμα την υστεροβυζαντινή και μεταβυζαντινή Βοιωτία, παρέχεται σύντομο εισαγωγικό σημείωμα για τον Κριτόβουλο και την εποχή του (σσ. 11-19) και ακολουθεί το κείμενο (πρωτότυπο στις αριστερές σελίδες) με τη νεοελληνική απόδοση (στις δεξιές σελίδες) (σσ. 22-181). Εντάσσοντας χρήσιμο παράρτημα των «μεγεθών» της πολιορκίας (σ. 182) και σύντομα σχόλια-σημειώσεις (σσ. 183-188), καθώς και επιλογή βιβλιογραφίας (εκδόσεις - μελέτες - γραμματολογικά έργα), στην οποία προσθετέα, μεταξύ άλλων, τα: J. Radonitch, «Kritovul vizantiski istorik XV veka», *Glas Srpske Kr. Akad.* 138, 1930, σσ. 59-83· Maria Elisabetta Colonna, *Storici bizantini profani*, I, Napoli 1956, 36-37· *Tusculum Λεξικόν*, ελλην. μετ., Α', Αθήνα 1993, 294· Z. Udaltsova, «K voprosu o sotsialno-političeskikh vrgljadah vizantiskogo istorika XV v. Kritovula» *Vizantijskij Vremennik* 57, 1959, 172-197, καθώς και τα περί Κριτοβούλου λήμματα των Alice-Mary Talbot στο *Oxford Dictionary of Byzantium* και στο *Dictionary of the Middle Ages*, του D. Reinsch στο *Lexikon des Mittelalters*, αλλά και το λήμμα αρ. 13.817 στο έγκυρο *Prosopographisches Lexikon der Palaiologenzeit*· βλ. επίσης G. Ostrogorsky, *Ιστορία βυζ. κράτους*, Γ', Αθήνα 1981, σ. 158 σημ. 11-12). Στην παρατιθέμενη εδώ βιβλιογραφία η παραπομπή στα *Byzantinoturcica* του G. Moravcsik θα έπρεπε να είναι στη β' αναθεωρημένη έκδοση (Berlin 1958, ανατύπ. Leiden 1983, σσ. 432-435) και εκείνα στη συλλογή του Τωμαδάκη (*Περί Αλώσεως*) στη β' αναθεωρημένη έκδ. (Αθήνα 1969, ανατύπ. Θεσσαλονίκη 1993) Επίσης, ανεξήγητα απουσιάζει από τη βιβλιογραφία η γερμανική μετάφραση του έργου από τον ίδιο τον νεότερο εκδότη του, D. Reinsch, *Mehmed II. erobert Konstantinopel*

(1453). *Der Geschichtwerk des Kritobulos von Imbros*, Graz-Wien-Köln 1986). Τέλος, η παρατιθέμενη αγγλική μετάφραση του Ch. Riggs (1954) ανατυπώθηκε στο Westport, Connecticut το 1970.

Α. Σαββίδης

Johannes Koder, *Aigaion Pelagos / Die Nördliche Ägäis* (συνεργασία: Peter Soustal και Alice Koder), Βιέννη 1998 (σειρά: «Tabula Imperii Byzantini», αρ. 10), σσ. 351, 161 πίνακες/φωτογραφίες, 1 ένθετος χάρτης.

Εκτός από τη γνωστή στους βυζαντινολόγους σειρά της Αυστριακής Ακαδημίας Επιστημών με τίτλο «*Tabula Imperii Byzantini*» (=TIB), ο ιδρυτής της Herbert Hunger είχε ξεκινήσει από το 1973 μια παράλληλη σειρά βοηθημάτων ιστορικο-γεωγραφικού περιεχομένου, με γενικό τίτλο «*Veröffentlichungen der Kommission für die Tabula Imperii Byzantini*» (=VTIB). Τη σειρά εκείνη εγκαινίασε ο συγγραφέας του εδώ παρουσιαζόμενου τόμου, βυζαντινολόγος καθηγητής του Πανεπιστημίου της Βιέννης και διευθυντής του εκεί Ινστιτούτου Βυζαντινών και Νεοελληνικών Σπουδών Johannes Koder, με την έκδοση της υφηγεσίας του περί της Ευβοίας/Negroponte έως την εποχή της Βενετοκρατίας (VTIB, 1, 1973). Έχοντας πραγματοποιήσει σπουδές βυζαντινολογίας, αραβολογίας και ελληνικής γλώσσας στο Πανεπιστήμιο της Βιέννης, ο J. Koder έγινε καθηγητής στο Πανεπιστήμιο Johannes Gutenberg του Mainz από το 1973 ως το 1985, οπότε και διαδέχτηκε τον H. Hunger στη διεύθυνση του προαναφερομένου Ινστιτούτου στο Πανεπιστήμιο της Βιέννης. Ο γνωστότερος διεθνώς ειδικός ερευνητής σε θέματα ιστορικής γεωγραφίας, έχει συμβάλει και στους τόμους 1 (περί Ελλάδος και Θεσσαλίας, 1976) και 3 (περί Νικοπόλεως και Κεφαλληνίας, 1981) της TIB και αναμφισβήτητα θεωρείται από τους εγκυρότερους γνώστες της ιστορικής γεωγραφίας, ιδιαίτερα του ελλαδικού χώρου κατά το μεσαίωνα (βλ. σχετικά και το χρήσιμο εγχειρίδιό του με τίτλο: *Der Lebensraum der Byzantiner. Historisch-geographischer Abriss ihres mittelalterlichen Staates im östlichen Mittelmeerraum*, Γρατς-Βιέννη-Κολωνία 1984, καθώς και τα διάφορα λήμματα που έχει συντάξει στο έγκριτο *Lexikon des Mittelalters/LM*).

Ο καθηγητής Koder είναι, επιπλέον, ένας από τους καλύτερους ξένους γνώστες όχι μόνο της μεσαιωνικής, αλλά και της νεότερης ελληνικής γλώσσας, με αποτέλεσμα να έχει πρόσβαση στην ελληνόγλωσση βιβλιογραφία, αλλά και να είναι σε θέση να πραγματοποιεί επιστημονικές ανακοινώσεις-διαλέξεις στα ελληνικά. Στον εδώ παρουσιαζόμενο νέο τόμο, 10ο της σειράς TIB, ο συγγρ. ασχολείται διεξοδικά με την ιστορική γεωγραφία, την τοπογρα-